

Efternamn och namnsdag: namnens historia i Sverige

Berättelse

Ett land fullt av "-son"-namn

Om du tittar på en klasslista, en dörrtavla eller en lista med kunder i Sverige märker du snart ett mönster: oerhört många efternamn slutar på "-son". Det är ingen tillfällighet. Enligt Institutet för språk och folkminnen (Isof) är de 16 vanligaste efternamnen i Sverige alla "-son"-namn, och tillsammans bärs de av omkring 1,6 miljoner personer. Allra vanligast är Andersson. Enligt SCB hade ungefär 222 000 personer det namnet i slutet av år 2021, följt av Johansson, Karlsson, Nilsson och Eriksson. Man bör dock komma ihåg att exakta siffror varierar mellan olika källor och år, så det är klokt att alltid säga vilket år en siffra gäller.

Pappans namn blev ditt namn

Varför slutar då så många namn på "-son"? Svaret finns långt tillbaka i historien. Förr hade människor inget fast efternamn som ärvdes från generation till generation. I stället bildade man namnet av pappans förnamn. Anders son kallades helt enkelt Andersson, och Anders dotter kallades Andersdotter. Detta system kallas patronymikon. En viktig skillnad är att kvinnornas "-dotter"-namn aldrig blev fasta släktnamn på samma sätt. De försvann ur bruket ungefär år 1900, då fasta efternamn blev vanliga i Sverige. I dag ärvs alla "-son"-namn som vilka släktnamn som helst, oavsett om man är man eller kvinna. Det är därför en folketyologi, alltså en spridd men felaktig förklaring, att namnet Andersson i dag bokstavligt skulle betyda "son till Anders". En kvinna kan heta Andersson, och man behöver inte ha någon pappa som heter Anders.

Soldater med starka namn

Alla efternamn kommer dock inte från patronymikon. En särskild grupp kommer från soldater. På 1700-talet fick soldater särskilda tjänstenamn, till exempel Rask, Svärd, Tapper och Modig. En vanlig förklaring är att namnen alltid valdes efter krigiska egenskaper, men i verkligheten var namngivningen mer varierad än så, så man ska vara lite försiktig med den enkla bilden. På 1800-talet började soldaterna behålla sina namn även efter att tjänsten var slut, och en del av dessa namn lever kvar som efternamn än i dag. På så sätt bär många svenskar fortfarande på en liten bit militärhistoria i sitt efternamn.

Att byta namn i dag

I dag är det inte alls ovanligt att byta efternamn, till exempel när man gifter sig eller bara vill ha ett annat namn. Sedan den 1 juli 2017 gäller en lag om personnamn. Den som vill byta ansöker hos Skatteverket, som är den myndighet som sköter folkbokföringen. En särskild regel gör det enkelt: det är fritt och avgiftsfritt att byta till ett efternamn som redan bärs av minst 2 000 personer. Just

därför är det lätt att byta till ett av de allra vanligaste namnen, medan ovanliga eller helt nya namn kan kräva mer.

Varje dag har sina namn

Vid sidan av efternamnen finns en annan namntradition som ofta förvånar den som är ny i Sverige: namnsdagar. I den svenska almanackan står det ett eller flera namn på nästan varje dag, och den som har ett visst namn sägs ha namnsdag den dagen. Traditionen har ett kyrkligt ursprung i den medeltida katolska helgonkalendern. Efter reformationen på 1500-talet slutade man fira själva helgonen, men namnen blev kvar i almanackan. Exakt när namnsdagsfirandet i sin nuvarande form växte fram är svårt att tidsbestämma, så man bör vara försiktig med bestämda årtal. Den officiella namnlängden innehåller i dag 627 namn: 310 som oftast bärs av kvinnor och 317 som oftast bärs av män. Enligt Isof tillkommer sex namn 2027, så att listan då omfattar 633 namn. Listan sköts inte hur som helst, utan av en särskild namnlängdskommitté med representanter för Svenska Akademien, Kungl. Vetenskapsakademien, Vitterhetsakademien och Isof. År 2001 enades dessa om en gemensam namnlängd.

En namnsdag är ingen officiell ledig dag i Sverige, och de flesta arbetar och går i skolan precis som vanligt. Men det är vanligt att man ändå uppmärksammar dagen, till exempel genom att gratulera den som har namnsdag eller ringa ett kort samtal. För många som är nya i Sverige kan det vara en rolig och enkel sak att slå upp sitt eget namn i almanackan och se om, och i så fall när, man har namnsdag.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
mönster	något som upprepas och som man kan känna igen
tillfällighet	något som händer av en slump, utan orsak
bärs av	används som namn av (ett antal personer)
ärva	få något efter en förälder eller släkting
patronymikon	namn som bildas av pappans förnamn plus "son" eller "dotter"
släktnamn	ett efternamn som ärvs i familjen
folketymologi	en spridd men felaktig förklaring av var ett ord kommer ifrån
egenskap	något som beskriver hur någon eller något är
folkbokföring	myndigheternas register över var personer bor och vad de heter
avgiftsfritt	utan att det kostar pengar
helgonkalender	en kyrklig kalender med dagar för olika helgon
namnlängd	den officiella listan med namn i almanackan
uppmärksamma	lägga märke till något och visa att det är viktigt

Läsförståelsefrågor

- Vad är gemensamt för de 16 vanligaste efternamnen i Sverige enligt Isof?
  - De är alla mycket gamla soldatnamn.
  - De slutar alla på “-son”.
  - De bärs alla av färre än 1 000 personer.
- Varför finns det så många “-son”-namn i Sverige?
  - För att man förr bildade namnet av pappans förnamn plus “son”.
  - För att en lag år 2017 bestämde det.
  - För att namnen kommer från andra länder.
- Vad hände med kvinnornas “-dotter”-namn?
  - De blev de vanligaste efternamnen i Sverige.
  - De försvann ur bruket ungefär år 1900.
  - De används fortfarande på samma sätt som förr.
- Vad betyder ordet “avgiftsfritt” i texten om att byta namn?
  - Att det är förbjudet.
  - Att det inte kostar några pengar.
  - Att man måste vänta länge.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  - Andersson var det vanligaste efternamnet i Sverige i slutet av år 2021.
  - Alla soldatnamn valdes alltid efter krigiska egenskaper.
  - Man ansöker om att byta efternamn hos Skatteverket.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  - En namnsdag är en officiell ledig dag i Sverige.
  - Den officiella namnlängden innehåller i dag 627 namn.
  - Andersson är det vackraste efternamnet i Sverige.
- Förklara med egna ord hur ett namn som “Andersson” en gång bildades.
- Texten kallar det en “folketyologi” att Andersson i dag betyder “son till Anders”. Vad menar texten med det?
- Varför skriver texten att man bör “alltid säga vilket år en siffra gäller”? Vad är klokt med det?
- Texten säger att namngivningen av soldater “var mer varierad än så”. Varför är det viktigt att texten skriver så i stället för att bara säga att alla soldatnamn betyder något krigiskt?
- Varför tror du att det är fritt att byta till ett efternamn som redan minst 2 000 personer har, men svårare att ta ett ovanligt namn?

12. Texten säger att en namnsdag inte är en ledig dag, men att många ändå uppmärksammar den. Vad säger det om hur traditioner kan leva kvar, tror du?

Diskussionsfrågor

- Hur bildas efternamn där du kommer ifrån? Tar man pappans namn, mammans namn, bådas eller något helt annat?
- Texten säger att många efternamn berättar om historia, till exempel soldatnamnen. Finns det efternamn i ditt hemland som säger något om yrke, plats eller släkt?
- Namnsdagar är inga lediga dagar, men många firar dem ändå. Varför tror du att vissa traditioner lever kvar fastän de inte är officiella?
- En del vill ha ett vanligt namn och andra ett ovanligt. Vilka fördelar och nackdelar finns med ett mycket vanligt efternamn, tror du?
- **Skriv (6–8 meningar):** Skriv en kort text om ditt eget namn. Berätta var ditt för- och efternamn kommer ifrån, vad de betyder och om det finns någon tradition kring namn eller namnsdagar i din familj eller ditt hemland.